

Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto

Pirmininkui Valerijui Simulik

Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

Viceministrei Vilmai Šilalienei

Policijos generaliniam komisarui

Linui Pernavui

Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato

Viršininkui Sauliui Gagui

Reg. nr. VMN 2017/22

2017 04 21

Vilnius

DĖL TARPINSTITUCINIO BENDRADARBIAVIMO GERINIMO

2017 m. balandžio 18 d. gautas Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos raštas „Dėl asociacijos Vilniaus Moterų namai veiklos“, Nr. (18.6 – 43) SD – 2291. Minėtas raštas parengtas atsakant į 2017 m. kovo 20 d. Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Viešosios policijos valdybos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos persiūtą Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Viešosios tvarkos valdybos raštą „Dėl pagalbos nesuteikimo smurtą artimoje aplinkoje patyrusiam vyrui“. Susipažinę su šiuo raštu, teikiame savo atsakymą bei pasiūlymus dėl tarpinstitucinio bendradarbiavimo gerinimo, įgyvendinat Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą.

Su minimame rašte Vilniaus miesto Specializuotos pagalbos centrui (toliau – SPC) mestais kaltinimais nesutinkame. Atsakingai pareiškiame, jog rašte nėra jokių kaltinimus patvirtinančių faktų, todėl jis greičiau išreiškia konstruktyvaus bendradarbiavimo stygių ir šią padėtį bendromis pastangomis būtina taisyti.

.

Asociacija Vilniaus Moterų namai nuo 2012 m. rugpjūčio 29 d., įgyvendinant Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo (toliau – Įstatymas) nuostatas, Vilniaus mieste (išskyrus Naujininkų, Grigiškių, Naujosios Vilnios seniūnijas) teikia specializuotą kompleksinę pagalbą smurtą ir prievartą patyrusiems asmenims. Įstatymas numato glaudų regioninių SPC ir policijos komisariatų bendradarbiavimą - sutinkamai su Įstatymu, policijos pareigūnai turi pareigą perduoti regioniniam SPC informaciją apie *visus* jiems žinomus smurto artimoje aplinkoje faktus, tam, kad šiems asmenims būtų teikiama valstybės garantuojama pagalba. Įstatymas numato, kad „Policijos pareigūnai, atvykę į smurto artimoje aplinkoje įvykio vietą, informuoja smurtą patyrusį asmenį, kad su juo susisieks specializuotos pagalbos centras, kuris suteiks jam pagalbą, įteikia jam psichologinės pagalbos telefono numerį ir kitą rašytinę informaciją apie pagalbą smurtą patyrusiems asmenims ir nedelsdami apie gautą pranešimą dėl smurto artimoje aplinkoje praneša specializuotos pagalbos centrui. Specializuotos pagalbos centrui pateikiami būtiniausi susisiekti su smurtą patyrusiu asmeniu duomenys“ (9 str. 1 d.). Problema yra ta, kad, kaip rodo 2012 – 2016 m. statistiniai duomenys, įsivyravo neteisinga praktika, kuomet SPC perduodama informacija tik apie tuos asmenis, dėl kurių patirto smurto pradedami ikiteisminiai tyrimai. Taip 2015 metais Vilniaus mieste užfiksuota 3637 pranešimai dėl smurto artimoje aplinkoje, tuo tarpu Vilniaus miesto SPC gavo tik 835 pranešimus, 88 asmenys kreipėsi patys. 2016 m. statistikos prasidėjus 2017 m. II ketvirčiui vis dar neturime, nors dėl jos buvo pakartotinai kreiptasi į Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos atstovą Artūrą Bajoriną. Reiškiamo savo susirūpinimą taip pat ir tuo, jog šio asmens komunikacijos stilius bendradarbiaujant su regioniniais SPC yra nepatenkinamas.

Nerimą kelia tai, jog kreipimūsi į policiją dėl smurto artimoje aplinkoje skaičiui padidėjant vidutiniškai 10 000 per metus, ikiteisminių tyrimų skaičius išlieka tas pats, apie 10 000. Tenka konstatuoti, jog nuolat didėja asmenų skaičius, kuris kreipiasi į valstybę dėl patiriamo smurto artimoje aplinkoje, tačiau negauna nei apsaugos (teisėsauga), nei pagalbos (SPC), - 2015 metais tokių asmenų buvo daugiau 70 %, preliminariais duomenimis 2016 m. jau 80 %. Tokia padėtis sukelia trintį tarp nukentėjusių asmenų interesus atstovaujančių nevyriausybinių organizacijų ir teisėsaugos institucijų, visų pirma policijos.

ES Nusikaltimo aukų teisių direktyva (Lietuvoje galioja nuo 2016 m. kovo 1 d.) savo ruožtu numato, kad su auka turi būti elgiamasi oriai, pagarbiai ir jautriai, nuo pirmo kontakto su

kompetentinga institucija, nukentėjęs asmuo turi gauti visą informaciją apie pagalbos galimybes bei kas tokią pagalbą suteiks. Tuo tarpu nukentėję asmenys, kuriems teikiama pagalba Vilniaus miesto SPC, išsako kritiką policijos pareigūnų atžvilgiu, pabrėžiant pareigūnų negebėjimą atpažinti ir teisingai kvalifikuoti smurtą artimoje aplinkoje, dėl neretai neprofesionalaus ir neetiško pareigūnų, atvykstančių į įvykio vietą, elgesio, taip pat dėl to, jog visos faktinės aplinkybės absoliučia dauguma atvejų yra traktuojamos smurtautojo naudai, nors ES Nusikaltimo aukų teisių direktyva įpareigoja elgtis būtent priešingai, - siekiant išvengti pakartotino ir antrinio (t.y. institucinio) smurto patyrimo. Apgailestaudami turime pastebėti, jog 2017 m. kovo – balandžio mėn. 6 moterys pareiškė, jog policiją yra kvietusios daugiau nei vieną kartą, tačiau policijos pareigūnai nesiėmė jokių veiksmų apsaugoti moteris ir jų vaikus nuo tolimesnio smurto, taip pat nebuvo perduota informacija Vilniaus miesto SPC, todėl smurtą patyrę asmenys negavo valstybės jiems garantuojamos savalaikės specializuotos kompleksinės pagalbos. Atstovaudami nukentėjusių asmenų teises, Vilniaus miesto SPC yra priverstas skųsti policijos pareigūnų veiksmus, kas policijai vengiant konstruktyvaus tarpinstitucinio bendradarbiavimo bei pakartotinai atsisakant specializuotų mokymų, taip pat prisideda prie įtampos augimo.

Šio nepamatuoto ir faktais nepagrįsto skundo atsiradimą siejame su būtent aukščiau išvardintais faktoriais.

Dėl pagalbos teikimo smurtą ir prievartą patiriantiems vyrams. Smurto prieš moteris šeimoje priežastys yra struktūrinės, t.y. sąlygotos istoriškai susiklosčiusios nelygios moterų ir vyrų padėties mūsų visuomenėje, neatsikračiusioje patriarchalinių stereotipų. Pasaulinė statistika liudija, kad smurtą artimoje aplinkoje patiria ir 2 proc. vyrų, tačiau vyrų patiriamas smurtas nėra sąlygotas visuomenės sąrangoje glūdinčių priežasčių, todėl tai nėra su lytimi susijęs smurtas. Patriarchalinės visuomenės institucijos didžiąja dalimi sukurtos vyrų ir vyrams, todėl siekti teisingumo ar savo pažeistų teisių įtvirtinimo čia vyrams santykinai lengviau, nei tokioje pačioje padėtyje atsidūrusioms moterims (Metodinės rekomendacijos specializuotos pagalbos centrų darbuotojams, savanoriams bei Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą įgyvendinančių institucijų darbuotojams ir savanoriams, 2016).

Iki 2012 m. kaip moterų NVO, asociacija Vilniaus Moterų namai pagalbos vyrams neteikė, kas atitinka gerąją pasaulio praktiką, ir šią nuostatą aiškiai komunikavo viešojoje erdvėje. Pažymėtina, jog 2011 m. priimtas lyčiai neutralus Įstatymas tiesiogiai neįvardina smurto artimoje aplinkoje kaip

su lytimi susijusio smurto, nors tarptautinės bendruomenės rekomendacijos nurodo būtent priešingai ir ragina Lietuvą aiškiai įvardinti smurtą artimoje aplinkoje kaip vyrų smurtą prieš moteris arba su lytimi susijusį smurtą. 2012 m. rugpjūčio 29d. asociacija Vilniaus moterų namai pradėjo vykdyti Vilniaus miesto SPC funkcijos - Įstatymo įgyvendinimą koordinuojanti Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, sutinkamai su Įstatymo nuostata, kad nukentėjusiems turi būti teikiama specializuota kompleksinė pagalba, 2012 m. paskelbė konkursą, skirtą atrinkti organizacijas, vykdysiančias SPC funkcijas. Mūsų didelei nuostabai, šiame konkurse buvo leista dalyvauti (su partneriais) taip pat ir VŠĮ Kauno apskrities vyrų krizių centrui, ši organizacija buvo pripažinta kaip viena iš SPC funkcijas vykdančių organizacijų su priedu „jei nukentėjęs asmuo yra vyras“. Pažymėtina, jog asociacija Vilniaus Moterų namai nuo pat pradžios laikėsi pozicijos, jog tokia padėtis yra nepriimtina vien jau todėl, kad Įstatymas yra lyčiai neutralus, o taip pat ir dėl to, kad daugiau nei dešimtmetį teikiant pagalbą smurtą ir prievartą patiriantiems asmenims, mums, kaip ekspertams, buvo žinoma statistika, jog iki 98 % nukentėjusiųjų yra moterys, todėl steigti SPC specialiai vyrams, yra, švelniai tariant, netikslinga. Dėl vyrų krizių centro dalyvavimo SPC veikloje mūsų poziciją palaikė taip pat ir kitos nevyriausybinės organizacijos, ilgesnį laiką dirbančios šioje srityje. Įvykių eiga parodė mūsų pozicijos pagrįstumą, todėl 2016 – 2018 m. SPC veiklos periode vyrų krizių centras nebedalyvauja. Regioniniai SPC teikia pagalbą taip pat ir negausiai smurtą ir prievartą patiriančių vyrų grupei, kurie smurtą dažniausiai patiria nuo kitų vyrų. Įdomu pastebėti, jog Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos klaida, kurią mes pirmieji pastebėjome ir reikalavome ištaisyti, minimame rašte neteisėtai priskiriama mums! Kaip žinia, SPC kaip vieningos tarnybos veiklos praktikos pradėjo formuotis 2012 metais ir iki šiol negali būti laikomos visiškai nusistovėjusiomis, todėl atsižvelgdami į koordinuojančios ministerijos rekomendacijas, 2012 – 2013 metais esame išsiuntę minimam vyrų krizių centrui iš viso 7 pranešimus, 2012 – 5, 2013 – 2. Vėliau mes, kaip ir kitos SPC veiklą vykdančios organizacijos, atsisakėme šios praktikos ir dėl to aktyviai konfrontavome su SADM. Mums pavyko įtikinti atsakingus SADM pareigūnus ir atsižvelgiant į Vilniaus Moterų namų turimą tarptautinio eksperto statusą, bendradarbiavimas ženkliai pagerėjo ir 2016 m., laimėjus SADM skelbtą konkursą, mums buvo pavestas svarbus ir atsakingas darbas – *Metodinių rekomendacijų specializuotos pagalbos centrų darbuotojams, savanoriams bei Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą įgyvendinančių institucijų darbuotojams ir savanoriams* parengimas. Šiose rekomendacijos apie minėtą nepasiteisinusią praktiką net nekalbama. Atkreipiame jūsų dėmesį, jog 2012 – 2014 m. Vilniaus miesto specializuotos pagalbos centras susisieki ir konsultavo 39 vyrus, apie kuriuos buvo gauti pranešimai kaip apie smurtą artimoje aplinkoje patyrusius asmenis. Teikiant pagalbą paaiškėjo, kad

dalį šių asmenų patys yra smurtautojai ir dėl jų veiksmų jau anksčiau buvo pradėti ikiteisminiai tyrimai, apie tai Vilniaus miesto SPC buvo gavęs pranešimus ir teikė pagalbą nukentėjusiosioms. Dalis šių atvejų pasižymėjo tuo, jog pranešimuose minimas smurtas prieš šiuos vyrus pasirodė *būtinąja gintimi* nuo jų pačių smurto ir Vilniaus miesto SPC tarpininkaujant ikiteisminiai tyrimai buvo nutraukti ir pradėti kiti.

Vilniaus apskrities Vyriausiojo policijos komisariato skunde stebina dalyko formuluotė: „Dėl pagalbos nesuteikimo(...) *vyrui*“. Lieka neaišku, ar kalbama apie kokį nors konkretų asmenį, ar kalba eina apie konkrečią bylą, kuri dėl nežinomų priežasčių nenurodoma. Stebina taip pat abstrakti, tačiau aiškiai nedraugiška formuluotė *pastaruoju metu (...) išreiškia nepasitenkinimą asociacijos Vilniaus Moterų namai vykdoma veikla*, šio teiginio rašte net nebandoma pagrįsti.

Norėdami parodyti konstruktyvaus bendradarbiavimo pavyzdį, nors panašios pareigos neturime, atlikome Vilniaus miesto SPC vidinių dokumentų peržiūrą ir teikiame faktus, įrodančius skundo nepagrįstumą.

Pats skundo atsiradimo faktas ir jo irzlus abstraktus tonas, atspindi konstruktyvaus bendradarbiavimo ir tarpusavio supratimo stygių. Lieka neaišku, kodėl Vilniaus miesto Vyriausiasis policijos komisariatas, turėdamas konkrečių duomenų „apie pagalbos nesuteikimą vyrui“(kokiam?), tiesiogiai nesikreipė į SPC, nors bendradarbiavimo sutartis yra pasirašyta 2012 m. lapkričio 5 d. ir galioja, kodėl nebuvo siekiama geranoriškai išsiaiškinti faktinių aplinkybių, bet pasirinktas rizikingas sprendimas skūstis abstrakčiai, nors faktams nepasitvirtinus, toks veiksmas gali turėti neigiamos įtakos VPK prestižui ir patikimumui.

Mūsų žiniomis, šio nepagrįsto skundo iniciatoriai yra Vilniaus miesto 3 Policijos komisariatas, kurio veiksmus savo ruožtu Vilniaus Moterų namai yra apskundusi Policijos departamentui prie VRM, o skunde išdėstyti faktai pasitvirtino – patikrinimo metu buvo atskleista, nepaisant Įstatymo nuostatų bei tarptautinės bendruomenės rekomendacijų, jog moterys buvo verčiamos „rašyti pareiškimus“, kas galimai padidino jų pažeidžiamumą smurtui artimoje aplinkoje. Atkreipiame suinteresuotų institucijų dėmesį į tai, kad minimas komisariatas pasižymi itin žemu gebėjimu atpažinti smurtą artimoje aplinkoje, jo vadovai neapdairiai viešai skelbia, jog „jų teritorijoje smurto nėra, jų teritorijoje Įstatymas neveikia (?!)“ ir pan. ir galimai dėl šių priežasčių šio policijos komisariato perduodamų pranešimų skaičius SPC per visą daugiau nei 5 metų bendradarbiavimo

laiką yra rekordiškai žemas (2012 m. – 1 %, 2013 m. – 10 %, 2014 m. 1 %, 2015 m. – 1 %, 2016 m. – 3 %, o 2017 m. I ketvirtį šio PK pranešimų skaičius sudarė 8 % visų gautų pranešimų. Pasinaudodami proga dar kartą prašome vertinti Vilniaus miesto 3 PK veiklą bei kompetencijas smurto artimoje aplinkoje atvejais bei vadovybės pasirengimą įgyvendinti Lietuvoje veikiančius norminius teisės aktus.

Manome, jog vidinė policijos darbo aktyvios stebėsenos, arba monitoringo, sistema turėtų apimti vertinimą, kiek ikiteisminių tyrimų dėl smurto artimoje aplinkoje yra pradedama skirtinguose policijos komisariatuose, kiek pranešimų perduodama regioniniams SPC, kiek ir kokių apsaugos priemonių skiriama, kaip parengiama ikiteisminio tyrimo medžiaga kriterijumi laikant bylų, pasiekusių teismą skaičių. Turi būti nustatomos priežastys, kodėl kai kurių policijos komisariatų pateikiami smurto artimoje aplinkoje rodikliai yra tokie žemi, ir atitinkamai vertinamas pareigūnų darbas bei šalinamos neefektyvaus darbo priežastys.

Visos šios problemos turėtų būti sprendžiamos laikantis 2012 m. lapkričio 5 d. pasirašytos bendradarbiavimo sutarties, kuri numato *organizuoti ir vykdyti prevencinius renginius, susijusius su smurtu artimoje aplinkoje, dalyvauti projektuose kartu su SPC atstovais; kartą per pusmetį analizuoti ir apibendrinti informaciją apie teisės pažeidimus, kilusius dėl smurto artimoje aplinkoje, kviesti dalyvauti policijos pareigūnų tarnybiniuose mokymuose nevyriausybinių organizacijų bei SPC atstovus*. Pažymėtina, jog sutartyje numatomi reguliarius susitikimai vyko labai nereguliariai, daugiausia jų, net 2, buvo inicijuoti Vilniaus miesto 2 Policijos komisariato. Į mūsų pakartotinius siūlymus dalyvauti bendruose projektuose buvo atsakoma neigiamai, nenurodant jokių priežasčių..

Mūsų pasiūlymai esamai padėčiai gerinti bei, mūsų manymu, tikrosios policijos nepasitenkinimo priežastys yra šios:

1. Gindami viešą interesą ir atstovaudami nukentėjusių asmenų teises stebime nemažai šiurkštaus pareigūnų elgesio su nusikaltimo aukomis pavyzdžių ir stengiamės šiuos viešinti, siekiant užkirsti kelią antriniam nukentėjusių asmenų traumavimui;
2. Sutinkamai su tarptautiniais teisės aktais, nurodančiais, jog pareigūnai turi turėti specializuotus mokymus, siūlome savo paslaugas, kas yra interpretuojama kaip „noras pasipelnyti“ (!) ir jų atsisakoma;
3. Savo ruožtu įsipareigojame ir toliau teikti informaciją Vilniaus apskrities VPK apie visus atvejus, kuomet buvo reikalaujama rašyti pareiškimus, grasinama, jog priešingu atveju bus

registruotas melagingas pranešimas, dėl ko nukentėjęs asmuo patirs sankcijas, grubų stigmatizuojantį elgesį su smurtą ir prievartą patiriančiais asmenimis bei kitus su Įstatymu bei pareigūno etika nesuderinamus veiksmus.

Dar kartą kviečiame aktyviai bendradarbiauti ir manome, jog pareigūnams būtini specializuoti mokymai, kuriuos vesti turi SPC, galintys pateikti informaciją per nukentėjusio asmens interesų bei teisėtų lūkesčių prizmę, kas padėtų iš esmės pagerinti pareigūnų darbą bei sumažintų profesinio perdegimo riziką; raginame laikytis 2012 m. lapkričio 5 d. pasirašytos sutarties nuostatų ir bendromis pastangomis siekti ne konfrontacijos, bet sinergiško veikimo smurtą ir prievartą patiriančių asmenų labui.

Pagarbiai

Lilija Vasiliauskienė

Vilniaus miesto Specializuotos pagalbos centro direktorė

